

मध्यकालीन अभिलेख

(गताङ्कको बाँकी)

—हरिराम जोशी

अभिलेख नं. ७७

[ॐ स्व]स्ति श्रीमन्नेपालिक श्रेयोऽस्तु ॥ सम्वत् ५५८

माघशुक्लः

षष्टम्यां.....॥ अशुनि पर भरणिनचत्रे ।
शुक्लजोगे ।

शुक्लवास..... जगतवर्द्धन भसन । श्रीउल्हा-
सवर्द्धनजुस

.....तस । व्रत प्रतिष्ठायाडा जुरो ॥ शुभ ॥

[प्रासिस्थान—ल.पु. मूर्छे आगमको चोकमा प्रतिष्ठापित
गणेश मूर्तिको पादपीठ लेख

मिति—संवत् ५५८ माघशुक्लः षष्टम्यां.....अशुनि पर
भरणि नचत्रे शुक्लजोगे शुक्लवासर

राजा, दूतक वा कुनैको नाम प्रशस्ति समेत—

(१) जगतवर्द्धन (२) श्री
उल्हासवर्द्धन

प्रशासनिक पद—+

अङ्क—+

शिलापत्र राख्नाको उद्देश्य—+

शिलापत्र राख्नेको नाम—(१) जगतवर्द्धन (२) उल्हास-
वर्द्धन

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—+

विहार, मन्दिरको नाम—+

धर्म, धार्मिक कार्य—हिन्दू

कुनमा प्रकाशित—हेमराज शाक्य, मेदिणवल नेपाल, १९७०.

पृ. ७८

शिलापत्रको शिर्षचिन्ह—+

स्थान—+

संक्षिप्त विवरण—जगतवर्द्धन र श्री उल्हासवर्द्धनले
षष्टमी व्रतको अवसरमा गणेश मूर्ति
प्रतिष्ठापन गरेको कुरा प्रस्तुत अभिलेख
मा वर्णित छ ।

कैफियत—प्रस्तुत अभिलेखको प्रारम्भमा नेपालवासीहरूको
कल्याणको कामना गरिएको छ । जुन यस
अभिलेखको विशेषता छ । उदारप्राचीनकालीन
संवत् ४३४ को टिस्टुङ्गको अभिलेखमा
स्वस्ति नेपालेभ्यः भनी उत्कीर्ण गरी तत्का-

लीन नेपालको राष्ट्रिय भावनालाई प्रदर्शित गरे जस्तै प्रस्तुत अभिलेखमा पनि नेपाल-वासीहरूमा नेपालीत्वको भावना जागृत गराउने उक्तै स्वति श्रीमन्नेपालिक श्रेयोऽस्तु भनी उत्कीर्ण गरेर मध्यकालीन नेपालको राष्ट्रियताहरू दर्शाएको स्पष्ट छ ।]

अभिलेख नं. ७८

ॐ नमः पशुपतये ॥ सूर्येन्दुवन्दित्रय लोचनाय नागेन्द्र कर्णावृतकुण्डलाय । वामाङ्ग गौरीसह संगताय, श्रीकण्ठकराय नमः शिवाय ॥ दिवंगताया प्रतिमाजनन्या जाम्बुनदा हाकृति निभितांगा । सपुण्यपुरेण सकृन्निमेण ब्रलत्वमोच व शिवत्वभूयात् ॥ सौवर्णप्रतिविम्बकान्तिगवर्णं संसारहेत्मा कृति तत्संस्थाप्य कृतामिमां पशुपतेः प्रासाद-गर्भालये । या—
वद्वासुकीनागचेत्र कथितस्ताङ्गता वाग्मती शम्भूमासहशी यथा भवन्तु तां शिवे तथा लीयतां ॥ नेपाल भूखण्ड पवित्रयन्तौ श्रीयत्तमल्लौ । सह जीवमल्लौ । मातुः समुदेश कृतार्थहेतो स्वच्छदयोस्व—
गर्गपुरं नयन्तु ॥ पञ्चत्रये ब्राह्मण सत्समीपे संकल्पयन्त बहुधाप्रदानं । मातुः समुदेशित तत्प्रदानाद्ब्रह्मत्व मोक्षत्व शिवत्व भूयात् ॥ हानेन पुण्येन अनेन भूयात् समृद्धिमारोग्य सपुत्रपौत्रः । यु—
गान्त कल्पान्तगतावधिस्थे श्रीराज्यलक्ष्मी भवन्तुह्यखण्डं ॥ नादेस्कन्दमुखे ह्यनंगविशिखे (= ५६०)
नेपालसंवत्सरे मासादौशितसप्तमी वरुणाभे योगे शनौ गीष्पतौ । हाहाकारहतं जनस्य निखि—

लं संत्वक्त लक्ष्म्यास्पदं तत्कैजाशगुरं जगाम दिवसे संसार-देवीतिसा ॥ ॥ संसारदेवी ठकुरिणीस

प्रतिमा गौरीसके दिनप्रति अखण्डयाङ्गन जोगारपेभोजा केकुण्डुछिनथुयाजा

अमसछता, कथंस्वता, चिचेकन, ध्वत्पेन, त्यवत्थाके हाने, ध्व भोजाः गौरीसके न्हवताव संसारदेवी

ठकुरिणीसतं न्हिथंङ् दुखि देशातरी सद्वाधो ओविये, यिन-कोया, मेसधरिपाटछि १

फलके कुण्डुछि १ ध्वनिसराव गौरीसके न्हवताव संसारदेवी-ठकुरिणीसतं, न्हिथंङ्वाव, हिपिलावः उयालनविये

यिनकोयातं मेतं चिकन अष्टाछि १ गौरीस्तकेवो पशुपति-सकेवो

संसारदेवी ठकुरिणीसतं न्हिथंङ्वाव न्हियावमेतां विषाव छोयके ॥ ठिसलापुनिशिकोण्डु इन्धमंढे त्यत्रछिकेन—

द्वाको छोडावयेने द्वसपुनिसिकोण्डु म्वातमंढे त्यत्रछिकेनद्वा-को छोडा

वयेने दिनचय संक्रान्तिकोण्डु हामलजा घर साषर ध्वतेन-फंछिकेन द्वाकोयने । चितलापुनिशिकोण्डु चाकुमंढे त्यवद्विकेन द्वाकोयने । थ सादचवदशकोण्डु ओनंयेलाच-ताङ्गमंढेत्य

त्रछिकेनद्वाको छोडावयेने । चंगुणिला विश्वसंक्रान्तिकोण्डु चतानमंढेत्य त्रछिकेनद्वाको छोडावयेने ॥ कहुबहु-

सिठिकोण्डु कहुबहुमंढे त्यत्रछिकेनद्वाको छोडावयेने । गुणिला पुनिसिकोण्डु द्वरपमंढे दुलिटलाक्य त्यत्रछिकेन द्वाकोयने ।

महति नवमि कोण्डु द्वसलावो फलकेवो फंछिकेन द्वाकायंके । सुखरात्रिकोण्डु धरिख्यं कस्ति धाज्यं साषर माय

लडुवा, ध्वतेन नेफाकेन द्वाकोयने । जुधानपुनिशिकोण्डु सकेनाडा, डुडुजाया फछिकेन द्वाकोयने ।

भोजा निसराव वाहिकन ध्वतेतावुं कोशीपघाटलिस्वयंने । गौरीसके न्हच

तात्र संसारदेवीठकुरिणीस न्हिठडात्र डुखीदेशातरी विवे ।

पाशुपतीस स्नानयाको न्हंनु संसारदेवीठकुरिणीसतं

न्हिठडन न्हिस्वंपोलघारे गाडडाहरये । दंसं वछली

कोन्हु दंसवंसवं व्वाक्वनसेले थुनडात्र गौरीद्वंनो पाशुपति-
द्वंनो पंचामृतन स्नानयाये धरि हुद्व वेरकस्तिन

दम्मछि १ साखरदम्मछि १ स्वानड्याडाहाये दम्म—

छि १ दक्षिण गौरीसनु पाशुपतिसतंन दम्मछि १ दक्षिणा
पूजावारीयातंदम्मछि १ न्हसहामनं लिपिटड्याडात्र

गावोपाटा वोहेले श्वतेधुनडात्र पूजारी द्वाकोवुं भंठिरि

द्वाको वुं व्यष्टद्वकोवुं गुठिद्वाकोवुं मुडन भोजयाये । धरिफ-
लके लात्रजिम छदाम ११ हाने थ्वसमस्तावसपेयातां
आय

हुंतं तथा । मागलकोत्रयागंभवापंड्य

पं ५० धारे प्यंडकाये ननिस्तलया थदंम शिवकापि वुरोत्र
१६ म्वाहमान्हको वुरोत्र ६ वंधवु वुरेत्र ११
वटावुवुरोत्र ६ म्वाट

गाह वुरोत्र १२ पेकवहारको वुरोत्र ६ म्वाहगादगश्वते
आयस लोभामोहोन आसरपेद्वावयले आयनशावव-
थ्य चोस्थंतकोतावुं गुठि

मम निस्तरपवयले श्रीश्रीश्रीपशुपतिसनिग्रह लाववजुरो दिव-
गत मामोदेवी स उदेशन श्रीश्रीजयजन्मल्लदेवप्र-
भुठाकुरसन श्रीश्रीजय जीवमल्लप्रभु

ठाकुरसन उभयरथं दुंताजुरो अन्नदान आदिन थ्रनेतादान-
याफलन माम संसारदेवी ठकुरिणीद्वं शिवलोक
विष्णुलोक संप्राप्तोभवतु भोजायेनेभोपा

रछि १ भेत थंडयेने कंसवांडल पाटछि १ निसरावयेने
संभोचापाटछि १ कंसपोपाटिद्वाकछि १ थ्वते
गुठियकि च्वंय ॥ शुभमस्तु

सर्वजगतां ॥ ॥ गाडभालरपेयातंदि वुरोव १२ म्वातगास
लावड हयि आदिनं पूजावारी द्वाकोस्तं ॥ ॥

[प्रासिस्थान—पशुपतिको ताम्रपत्र

मिति—नादे स्कन्दमुखे ह्यनंगविशिले (= ५६०) नेपाल
संवत्सरे मासादौशितससमी वरुणाभे योगे शनी
गीष्पती ।

राजा, दूतक वा कुनैको नाम प्रशस्ति समेत—

(१) श्री श्री जयजन्मल्ल-
देव प्रभु ठाकुर (२) श्री
श्री जय जीवमल्ल प्रभु
ठाकुर (३) संसारदेवी
ठकुरिणी

प्रशासनिक पद—+

श्रद्धा—+

शिलापत्र राख्नाको उद्देश्य—दिवंगत राजमाता संसारदेवी
ठकुरिणीको शिवलोक, ब्रह्म-
लोक प्राप्ति होस्

शिलापत्र राख्नेको नाम—(१) श्री श्री जय जन्मल्ल देव
(१) श्री श्री जय जीवमल्ल

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—

(१) पशुपति (२) सूर्य
(३) इन्दु (४) बन्धि (५)
गौरी (६) शिव (७) वासुकी
नाग (८) वाग्मती (९)
शम्भू (१०) शैवे (११)
स्कन्द (१२) अनंग

विहार, मन्दिरको नाम—पशुपते: प्रासाद

कुनमा प्रकाशित—Dr. D. R. Regmi, Medieval
Nepal, Part III, PP. 58-61

शिलापत्रको शिर्षचिन्ह—+

स्थान—(१) वासुकी नागक्षेत्र (२) नेपाल भूखण्ड (३)
कैलाशपुर (४) शिवलोक (५) विष्णुलोक
(६) स्वर्गपुर

संक्षिप्त विवरण—यन्मल्ल र जीवमल्ल दुवै मिलेर आफ्नी
दिवंगत आमाको शिवत्व र मोक्षत्व

प्राप्तिको लागि, आफना छोरा नाती-
हरूको पनि समृद्धिको लागि तथा
आफनो राज्यलक्ष्मी पनि स्थिर होस्
भन्ने कामना लिई आफनी आमाको
सुनको प्रतिमा पशुपतिप्रासाद भित्र
प्रतिष्ठापित गरी त्यसको उपलक्ष्यमा
ठूलो दानपुण्य गरी व्यवस्था बाँधेको कुरा
प्रस्तुत अभिलेखमा वर्णित छ ।

कैफियत—प्रस्तुत अभिलेखको प्रारम्भमा भगवान् शिवको
स्तोत्र उत्कीर्ण गरिएको छ । प्रस्तुत अभिलेख-
को अध्ययनबाट भगवान् पशुपतिनाथको प्रासाद-
भित्र श्री श्री जय यक्षमल्लदेवकी आमा
संसारदेवीको सुनको प्रतिमा प्रतिष्ठापित भएको
कुरा चाल पाइन्छ ।

अर्को यस अभिलेखबाट पूर्णि, संक्रान्ति
आदि विभिन्न पर्वहरूमा कुन-कुन कुरोहरू
राखी दान पुण्यहरू गर्नुपर्ने हो सोको
जानकारी प्राप्त हुन्छ । ती कुरोहरूको प्रयोग
तत् तत् समयमा नेवार समाजमा अद्यापि
गरिदै आएको देखिएबाट यस अभिलेखले
नेवार समाजको सामाजिक क्रियाकलापको
अध्ययनमा पनि मद्दत पुऱ्याएको छ भन्न
सकिन्छ ।]

अभिलेख नं. ७६

ॐ नमः शिवाय ॥

गौरीशं चन्द्रमौलि सकलगुणमयं शंकर लोकनाथं
त्रैलोक्ये रत्नरूपं सुरनरमुनिभिः पूजितं दैत्यनाथं ।
धर्मस्थं नागहारं गणगुरुजनकं मंगलं नीलकण्ठ

देवं श्री व्योमकेशं त्रिनयन विदितं लिङ्गमूर्तिलमामि ॥

स्वस्ति श्री श्री श्री पशुपतिचरणारविन्दसेवापरायण श्रीमन्मा-
नेश्वरी देवी वरलक्ष्मि परंपरानुगत

देवीप्यमान महाराजलक्ष्मीक निखिल नरपति च त्रचूडा-
मणि रिपुराज स्थलविदारण महाभीष्म—

कण्ठीरूह विविध विरुदावली समलङ्कृत राजाधिराज पर-
मेश्वर परमभट्टारक रघुवंश कमल

वनत्रिकाशनैक भास्कर सकलविद्यानिधान गुणगणालङ्कृत
श्रीनेपालमण्डले लक्ष्मीनारायणा—

वतार श्रीश्रीजययक्षमल्लदेवस रु .....उदयानदेवी हृदयसरो-
वरराजहंसः ॥ ज्योतिमल्लसुतो भाति

.....मान् भूपतिः कृतीः । सूर्यवंशावतंसोयं यक्षमल्लो
गुणाश्रयः ॥ संसारदेव्यास्तनयः सुबुद्धिविवेक

नारायण एष भाति । श्री यक्षमल्लानुज.....वेदोः श्रीजीव-
मल्लो नृपरत्नमूर्तिः । तयोर्द्वयोर्विजयधराज्ये ॥

तत्रैव त्रिभैरवस्थान मनोहर धिमिदेशपूर्वदिग्बिम्बाने
बंलाशिव भट्टारकस्य प्राशादनवकृतं

यडन आवनचेया । इदल दुच्छे नायक जगसीभ सपिथि ना-
(यक)स जिवाकरमीस गुणादु भा

भाम थ्व सकल प्रमुखन गातपि सकल संमुचय मेलरपं
सोत्ते आवन चेयात बल्हेडानं टाछे

गु...र भास किजहिदराम दुवार भास मलय दुवार भास
थ्व सकललोक्तं संप्रतीकनं । ये थाचे

आवन चेया, थमपूर्वज लाक सम देव थापरपा ॥ अतः
पर देश भाषा ॥ थ्व देव सके दति

गुणादुवार भासे किजहिदराम दुवार भासे, थंदलवुं हपा-
सिस थववो रोवडा वुक ५ थ्व बुयावरसानन

दिन.....याये भूय देतरवा बुरोव पि ४ थ्वया वरसानं वर्षं
वर्षं.....निसेन शिबरात्र च व्रदशन

पंचामृत दयक देव व.....छोयके माल ताम्रलिङ्ग वु थ्वस-
कीर्त्तिपूजन योय माल थ्व दे...श्रीउदयत्तंद

भारो मेगु भारो श्वफुकिजसे निस्तरपंथने माल...यंश्च स
पंच महापातकललावत्र । सम्बत् ५(६१)
फाल्गुण शुक्ल पूर्णिमासी सोमवार देवल प्रतिष्ठा दिन ॥
श्व पुराय कलन जनधनपुत्र पौत्रलक्ष्मी
आयुरोग्यसौ भाग्यमाणिसिद्धिरस्तु ॥ अयं प्रासाद कल्पा-
न्तपर्यंत स्थिरो भूयात् ॥ अभयराजेन रचितं
तत्पुत्रेण लिखितं गुणिराजेन टंक रेखा लिखितं ॥ स्नान
कलश दका क कि जये ॥ शुभा ॥

[प्राप्तिस्थान—ठिमी महादेव मन्दिरको अभिलेख

मिति—संवत् ५६१ फाल्गुण शुक्ल पूर्णिमासी सोमवार

राजा, दूतक वा कुनैको नाम प्रशस्ति समेत—

(१) स्वस्ति श्री श्री श्री
पद्मपतिचरणारविन्द सेवा
परायण श्री मन्मानेश्वरी
देवी वरलब्ध परंपरानुगत
देदीप्यमान महाराज लक्ष्मोक
निखिल नरपति चक्र चूडा-
मणि रिपुराज स्थलविदा-
रण महाभीष्मकण्ठीरुह
विविध विरुदावली समलङ्-
कृत राजाधिराज परमेश्वर
परमभट्टारक रघुवंश कमल
वनविकाशनेक भास्कर
सकलविद्यानिधानगुणिग-
णालंकृत श्री नेपालमण्डले-
श्वर लक्ष्मीनारायणावतार
श्री श्री जय यक्षमल्लदेव
(२) ज्योतिमल्ल (३) श्री
जीवमल्ल (४) संसारदेवी
(५) जगसीभ सपिथि (६)
जिवाकरभीस (७) हिदय-
राम दुवार भास (८) मलय

दुवार भास (९) गुणा दुवार
भास (१०) दयाराम दुवार
भास (११) श्री उदयत्तंद
भारो (१२) अभयराज
(१३) गुणिराज

प्रशासनिक पद—+

अर्हा—+

शिलापत्र राख्नाको उद्देश्य—जनधन पुत्र पौत्र लक्ष्मी आयु
आरोग्यको कामना

शिलापत्र राख्नेको नाम—(१) जगसीभ सपिथि (२) जिवा-
कर भीस (३) हिदयाराम दुवार
भास (४) मलय दुवार भास (५)
गुणा दुवार भास (६) दयाराम
दुवार भास (७) श्री उदयत्तंद
भारो

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—

(१) शिव (२) गौरीश (३)
चन्द्रमौलि (४) शंकर (५)
लोकनाथ (६) दैत्यनाथ (७)
नीलकण्ठ (८) श्री व्योमकेश
(९) श्री श्री श्री पद्मपति (१०)
श्रीमन्मानेश्वरी (११) लक्ष्मी
नारायण (१२) नारायण (१३)
वंशाशिवभट्टारक (१४) भास्कर
(१५) भैरव

विहार, मन्दिरको नाम—बंलाशिव भट्टारकस्य प्रासाद

कुनमा प्रकाशित—Dr. D. R. Regmi, Medieval
Nepal, Part III, PP. 61-63

शिलापत्रको शिर्षचिन्ह—+

स्थान—(१) श्री नेपाल मण्डल (२) त्रिभैरवस्थान (३) थिमी
(४) इदल दुछे

संक्षिप्त विवरण—राजाधिराज परमेश्वर परमभट्टारक सकल
विद्यानिधान गुणिगणालंकृत श्री नेपाल-
मण्डलेश्वर लक्ष्मीनारायणावतार श्री श्री

जय यक्षमल्लदेव तथा तिनका भाइ
नृपरत्न भूति श्री जीवमल्ल दुबैको विजय-
राज्यमा नायक जयसीभ सपिथि,
नायक स जिवाकरभीस, गुणा दुवार
भास, हिदयराम दुवार भास मलय दुवार
भास, दशराम दुवार भास, श्री श्री
उदयचंद्र भारोहरूले जनधन पुत्र पौत्र
लक्ष्मी आयु आरोग्यको कामना गरी
त्रिभैरवस्थान मनोहर थिमि देशको
पूर्व दिशातिरको वंखाशिवभट्टारकको
मन्दिर जोर्णीद्वार गरी प्रतिष्ठापन
गरेको कुरा प्रस्तुत अभिलेखमा वर्णित
छ ।

कैफियत—प्रस्तुत अभिलेखमा श्री श्री जय यक्षमल्ल तथा
श्री जीवमल्लका नाममा प्रयुक्त प्रशस्तिहरूको
अद्ययनमा अद्यपि त्यस लेखमा तिनीहरू दुबै-
को विजयराज्यमा भनी उल्कीर्ण गरिएको भए
तापनि प्रशस्तिहरूको आधारमा नेपालको
राज्यासनमा श्री श्री यक्षमल्ल नै अव-
स्थित भएको कुरा निश्चित रूपले जानिई
उपर्युक्त समय नेपालमा द्वंद्व शासन नभएको
कुरा विदित हुन्छ । राजाका भाइहरूलाई पनि
राजा नै भनिने हुँदा यस लेखमा श्री जीवमल्ल-
लाई नृपरत्न भनी उल्लेख गरिएको हो ।

अर्को थिमिलाई देश भनी यस लेखमा उल्लेख
गरिएबाट सो क्षेत्र पहिले खलितपुर, भक्तपुर
तथा काभ्रेपुर जस्तै एक स्वतन्त्र राज्य भएको
कुराको अनुमान हुन्छ ।]

अभिलेख नं. ८०

श्री श्रीऽस्तु संवत् ५६४ भाद्रव मास शुक्ल पक्षे सप्तम्या
तिथौ
अनुराद नक्षत्र बुधवासरे दीपिका कृत दिवशि ॥स्वस्ति॥
श्री उत्तरगिरि कपिलासनवकोष्ठपतने श्री श्री गलुकादेवा
भट्टारिक परिसंस्थान महास्थानेषु ॥ तत्र सर्वजन पूजितस्वे-
ष्ट देवता श्री श्री नारायण ॥ समस्त विद्वद जन मनोरञ्ज-
केन

पट्टरेण । श्रीमत्सोमवंशानुवजतिलकायमानगरुड नारायण
श्रीरिपुमल्लदेवेन सहस्र दीपिका निवातयामि प्रदत्त । पुण्य-
भावेन

कुशलानि हि मे सदा । राजलक्ष्मी श्वरेश्वर प्रताप सिद्धि
सर्वदा । सुखिनः सन्तु ते नित्या पुत्र पौत्रादिसंयुता ।
श्रीतःशुविहा—

राधवासिनजयन्तराजदेवेराजमदूह शिल्पिकृतं शुभम् ॥

[प्रासिस्थान—नुशाकोटको अभिलेख

मिति—संवत् ५६४ भाद्रव मास शुक्ल पक्षे सप्तम्यां तिथौ
अनुराद नक्षत्रे बुधवासरे

राजा, दूतक वा कुनैको नाम प्रशस्ति समेत—

(१) श्री मत्सोमवंशानुवज-
तिलकायमानगरुड नारायण
श्री रिपुमल्ल देव (२)
जयन्तराज देव

प्रशासनिक पद—+

अङ्ग—+

शिलापत्र राख्नाको उद्देश्य—राजलक्ष्मी स्थिर हुनु, आफ्नो
प्रताप बढोस् र छोरा, नाती

सकल परिवारको कल्याण काममा
गरी सहस्र दीपिका चढाएको
उपलक्ष्यमा

विहार, मन्दिरको नाम—श्री रिपुमल्लदेव

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—

(१) श्री श्री गलुकादेवी
भट्टारिका (२) गरुड
नारायण

विहार, मन्दिरको नाम—श्री सन्तु बिहार

धर्म, धार्मिक कार्य—हिन्दू

कुनमा प्रकाशित—मोहनप्रसाद खजाल, र सयनाथ पौडेल,
अभिलेख माला, २०३२, पृ. १२

शिलापत्रको शिर्षचिन्ह—+

स्थान—श्री उत्तरगिरि कपिलास नवकोष्ठपत्तन

संक्षेप विवरण—संवत् ५६४ भाद्र शुक्ल सप्तमी तिथि
अनुशुधा नक्षत्र बुधवारका दिन श्री
उत्तरगिरिस्थित कपिलास नवकोष्ठ
पत्तनमा श्री श्री गलुकादेवीभट्टारिका
प्रतिष्ठापित महास्थानहरूस्थित श्री
गरुडनारायणको मन्दिरमा श्री मत्सोम-
वंशी राजा श्री रिपुमल्लदेवले राजलक्ष्मी
स्थिर हुनु, आफ्नो प्रजाप वडोस् र
अपना छोरा, नाती सकल परिवारको
कल्याण होस् भन्ने कामना लिई सहस्र
दीपिका चढाएको कुरा प्रस्तुत अभिलेख-
मा बर्णित छ ।

कैफियत—प्रस्तुत अभिलेखको अध्वनबाट उपर्युक्त समय
नुवाकोटमा श्री रिपुमल्लदेवको स्वतन्त्र शासन
कायम भएको देखिन्छ । यसरी यस लेखको
प्रसिले श्री जयस्थितिमल्लको अम्युदयको
समय नेपालमा फलिन लामेको अराजक परि-
स्थितिबाट कामका उठाई नुवाकोटमा श्री रत्न
ज्योतिदेवको नेतृत्वमा स्वतन्त्र शासन कायम
भएको उपर्युक्त समयसम्म पनि यथावत नै

रहेको कुरा स्पष्ट रूपले परिलक्षित हुन्छ ।
श्री रत्नज्योतिदेवको स्वतन्त्र शासन संवत्
५१३ मा नुवाकोटमा कायम थियो भन्ने
कुरा उक्त संवत्को नामपङ्क्ति टिप्पणी
नामक ग्रन्थको पुष्पिकाबाट बुझिन आएको
छ ।

अभिलेख नं. ८१

ॐ नमः श्रीसारदायै ॥ वा शक्तिः परमेष्ठिनो मधुरिपोः
शक्तिस्त्रिसन्ध्यासु च

स्याद्दाला युवतो जरा त्रिगुणगा पद्मासनस्था
यया ॥

सज्जाप्यावलि पुस्तकाभयवरादोर्मिश्वतुभिर्धृता
प्रसूरयेद्भुवः श्रीसारदा नित्यशः ॥

श्रीमत्तमल्लो भूपोऽस्ति नेपाले तेन पालिते ॥ स्थापिता
सारदा देवी

ललितापुर प्राग्दिशि ॥ त्रिभिः प्रधानैः पालेश्च पालितो
ललितापुरः ॥

श्रीमान्मणिकुमारोऽयं भ्राति सप्तकुटुम्बकैः ॥ संवद्भूमर-
षण्मदेशद्वनेऽति

ते च नेपालिके ॥ ज्येष्ठे शुक्ल वृताशनाख्यतिथिके वारे
हिमांशोः शुभे ॥

रीचेसन्मृगशीर्षके वरधृती योगे वृषस्थे रवौ लोकेर्विशति-
भिः कृतामुख—

वरे श्री सारदा स्थापना ॥ तदारभ्य सरस्वत्याः पादयुगमशः
रोरुहः ॥

अणमति जनाः सर्वे विद्या च प्राप्नुकामया ॥ स्वस्तिश्री
नेपालिक

संवत् ५६७ ज्येष्ठशुक्ल प्रतिपदातिथौ ॥ रोहिणी षट्
२३ पर

भृगुशिर नक्षत्रे ॥ धृति योगे ॥ सोमवासरे ॥ वृषराशिगते
सवितरि ॥

तदेव राशि गते चन्द्रमसि ॥ तद्दिने श्री श्री सरस्वती स्था-
पना कृता ॥

दानपतिभिर्विंशतिभिर्मूल नायक वृदा तेज तुकु गोराम
विसिनो

सुंत शिराम मधनजु पंडु जयत सुव जगता पडु चंदते ज
ह्यंतराम जोती जीतराज स्वधुत्रा भारो मीति स्थापना
कृता आचार्येण

लंतराजेन प्रतिस्थितम् कर्मकारेण जिवा पुरयेन जयते न च
कृतेति ॥ अनेन लब्ध पुरयेन लोकाः सन्तु गुणोदयाः ।
धर्मं तिष्ठन्तु

राजानः काले वर्षन्तु वारिदाः । शुभ सर्व्वदा ॥ ॥

[प्रासिस्थान—ललितपुर ससुखेल बालकुमारीस्थानको
अभिलेख

मिति—नेपालिक संवत् ५६७ ज्येष्ठ शुक्ल प्रतिपदातिथौ
रोहिणी षट् २३ पर भृगुशिर नक्षत्रे धृतियोगे
सोमवासरे वृषराशिगते सवितरि तदेव राशिगते
चन्द्रमसि ॥

राजा, दूतक वा कुनैको नाम प्रशस्ति समेत—

(१) श्री यक्षमल्ल भूप (२)

सुंतराज (३) जीतराज

(४) ह्यंतराम जोती

प्रशासनिक पद—पात्र

अड्डा—+

शिलापत्र राख्ताको उद्देश्य—राजाहरू धर्मनिष्ठ श्री दुनिया-
हरू गुणी होउन्

शिलापत्र राख्नेको नाम—(१) जीतराज (२) अंतराम आदि—
आदि

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—

(१) सारदा देवी (२) सर-

स्वती (३) परमेष्ठो (ब्रह्मा)

(४) मधुरिपु (विष्णु)

विहार, मन्दिरको नाम—+

कुनमा प्रकाशित—Dr. D. R. Regmi, Medieval
Nepal, Part III, PP. 67-68

शिलापत्रको शिर्षचिन्ह—+

स्थान—(१) नेपाल (२) ललितापुर

संक्षिप्त विवरण—राजा श्री यक्षमल्लले नेपालमा पालना
गरिरहेको श्री तीनजना प्रधान पात्र-
हरूले ललितापुरमा शासन गरिरहेको
समय श्री सारदा देवीको मूर्ति प्रति-
ष्ठापन गरिएको कुरा प्रस्तुत अभिलेखमा
वर्णित छ ।

कैफियत—प्रस्तुत अभिलेखमा श्री सारदा देवीको मूर्ति
प्रतिष्ठापन गरिएको कुराको वर्णनले श्री
श्रीमत् जयानन्द राजाको समय प्रतिष्ठापित
सरस्वती मूर्ति उपर्युक्त समय सम्मन् विप्रेको
हुँदा तत्समय पुनः श्री सरस्वतीको मूर्ति
प्रतिष्ठापन गरिएको कुराको अनुमान हुन्छ ।

अर्को, प्रस्तुत अभिलेखमा श्री सरस्वती देवी
ब्रह्मा एवं विष्णुकी शक्ति हो रूपमा वर्णन
गरिएका छन् जुन यहाँ खास विशेषताको रूपमा
लिइन्छ ।

फेरि, यस लेखबाट पन्नासस्थ श्री सरस्वतीका
चतुर्भुजा पुस्तक, अभय, वरद तथा जपमालाले
शोभित हुने कुराको पत्तो हुन्छ ।]

अभिलेख नं. ८२

ॐ नमो रत्नत्रयाय ॥ स्वस्ति ॥ श्रीमन्नेपालिक सम्बत्
५६७ ज्येष्ठशुक्ल तृतीया प्र चतुर्थ्यां तिथौ पुनर्वसु
नक्षत्रे वृद्धियोगे बृहस्पतिवासरे ॥ ध्वनि कुन्हु ॥ श्रीग-
वर्म्मपिथवहार महाविहारसः काष्ठरचित श्रीमत्
श्री श्री वज्रसत्व तथागत भट्टारकस अहोरात्र महा-
जग्य याडनःकं सचित सुदर्णरचित चन्दमहाभट्टा-
रकसः घटग्वद्वतनसि भृंगारभोः भृंगारतहाद्गदः
म्हसकन ॥ य तडपवाहारपन पा...प्रपात्वंबुरो
राजाधिराज श्री श्री जयजक्षमल्लदेवस्य विजयराजे ॥
महापात्र ...सवद...नसः...क...
लव.....
.....
.....

विहार, मन्दिरको नाम—श्री गवर्म्मपिथ वहार महाविहार
कुनमा प्रकाशित—Dr. D. R. Regmi, Medieval
Nepal, Part III, PP. 68-69

शिलापत्रको शिर्षचिन्ह—+

स्थान—+

संक्षिप्त विवरण—राजाधिराज श्री श्री जयजक्षमल्लदेवको
विजयराजमा श्री गवर्म्मपिथवहार महा-
विहार स्थित काष्ठ निर्मित श्रीमत् श्री
श्री वज्रसत्व तथागत भट्टारकको स्थान-
मा अहोरात्र महायज्ञ गर्नुको साथै घट
चढाएको कुरा प्रस्तुत अभिलेखमा
वर्णित छ ।

कैफियत—प्रस्तुत अभिलेखको अध्ययनबाट मध्यकालीन
नेपालमा हिन्दू धर्मको अनुरूप बौद्धहरूमा पनि
याज्ञिक कर्मकाण्डको व्यापक प्रचलनतिर स्पष्ट
इङ्गित हुन्छ ।

अभिलेख नं. ८३

[प्रासिस्थान—ललितपुर सूवहालको अभिलेख

मिति—श्री मन्नेपालिक संवत् ५६७ ज्येष्ठ शुक्ल तृतीया
प्र चतुर्थ्यां तिथौ पुनर्वसु नक्षत्रे वृद्धियोगे
बृहस्पतिवासरे ॥

राजा, दूतक वा कुनैको नाम प्रशस्ति समेत—

राजाधिराज श्री श्री जयजक्षमल्लदेव

प्रशासनिक पद—महापात्र

अट्टा—+

शिलापत्र राख्नाको उद्देश्य—+

विहार, मन्दिरको नाम— +

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—

श्रीमत् श्री श्री वज्रसत्व तथागत भट्टारक

.....करुणैः पुनरपि च गदा.....

...नाथः स्वर्गपति...भाग दिव्या नाद...

.....परमगुणमयः श्री प्रदातामुरारिः ॥१॥

.....नात्पशुपतिस्तत्र तदा भूपेश्वरोऽस्ति ह ॥...

...माधव श्रीश्रीरथरु इह जन्मकृतोत्तम श्रीः । श्रीमान्
स्वपक्षजना (नन्द) —

दायक श्रीश्रीयक्षमल्ल इति राजति भूपतिः श्रीः । तस्यात्मजः
श्रीजयरायमल्लो मध्वानुजः

श्रीजयरत्नमल्लः । सुराजते श्रीरणमल्लदेवः कनिष्ठपुत्रः कह-
रीश रूपः । स्वस्ति श्रीमत्

प्रशासनिक पद— +

अड्डा— +

शिलापत्र राख्नाको उद्देश्य— छोरा, नाती औ लक्ष्मी वृद्धिको कामना लिई गणेशको मूर्ति प्रतिष्ठापन गरेको उपलक्षमा

शिलापत्र राख्नेको नाम— भीमदत्त वर्म्म

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—

(१) श्री श्री श्री गणेश्वर

(२) श्रीमन विनायक

विहार, मन्दिरको नाम— +

धर्म, धार्मिक कार्य— हिन्दू

कुनमा प्रकाशित— Dr. D. R. Regmi, Medieval. Nepal, Part III, PP. 71- 72.

शिलापत्रको शिर्षचिन्ह— +

स्थान— (१) श्री श्रैगिरा पुरी (२) श्री नेपाल मण्डल

संक्षिप्त विवरण— नेपाल मण्डल प्रभु श्री श्री जयजन्मल देवको विजयराज्यमा श्री श्रैगिरा पुरी स्थानमा भीमदत्त वर्म्म भन्नेले आफ्नी पत्नी सहित भई श्री श्री श्री गणेश्वर देवको मूर्ति प्रतिष्ठापन गरेको कुरा प्रस्तुत अभिलेखमा वर्णित छ ।

कैफियत— प्रस्तुत पादपीठ लेखको अध्ययनबाट साङ्गा भञ्ज्याङ्ग इलाका उपर्युक्त समय नगरको रूपमा विकसित भएको कुराको पत्तो हुन्छ ।]

अभिलेख नं. ८५

ॐ नमो वसुन्धरायै ॥

विष्णोर्बाहुलताकफोणिशिखरेणोद्धारिता मेदिनी,
संगाद्या सरिताम्बरैव रुचिरालंकारिता स्थावणी ।

नानाद्रव्यमयप्रगुसकरण संन्यासलग्नाहिती,

त्वां त्रौमिह वसुन्धरे वरणशालं रचतं सर्व्वदा ॥

नेपालभूमण्डलचक्रवर्तिना, उपांगचक्रामलकीर्तिकेतुना ।

श्रीयत्तमल्लप्रभुना सुविस्तरं, भक्तापुरीप्रावरणं चकार तत् ॥

ब्रह्मचत्रियवैश्यशूद्रकजनैरट्टं नवं निर्मितं,

पाषाणं बहुकाष्ठभाररचितं चादाय सर्व्वेज्जैः ।

द्वारे कोटसमन्वितं दिशि दिशि प्राकारतुंगोत्तमं,

कुर्व्वन्ति स्म सखातकीमतिमहाकष्टेश्च वित्तैर्व्ययैः ॥

दुर्गप्राकारभागे ह्यपहरति कदा संस्थितं दिग्बिदिक्षु,

पाषाणं काष्ठलोष्ठं तदिह विनिहितं कश्चिदट्टं तदेकम् ।

पापीयान् ब्रह्महंता शिशुवधकृतवान् सोपि गोध्नः पुमान् वै,

एवं संरक्षतव्यं नगरनरवरैर्भूपतेः शासनं हि ॥

तस्मिन्नेपालिकाब्दे त्रिमुनिहरमुखे श्रावणे पूरणमास्या—

मायुष्मानुयोगयुक्ते भृगुसुतदिवसे ऋचनारायणाख्ये ।

प्राकारं द्वारकोटं नगरपरिवृत्तारम्भकालं करोति,

श्रीमद्भक्तापुरे श्रीनृपमकुटमणिर्यत्तमल्लो नृपेन्द्रः ॥

शुभ ॥ श्री श्री जयजन्मलदेव, प्रभु ठाकुरस, विजय-

राजस, श्रीख्वप्त्रस, खारनो, गडप्राकारनो, लंक्वाठनो, दयका

जुरोम्, थ्व गड दयके निमित्तिन, ख्वप्त्रस बसरपो लोकस्यं,

अनेक कष्ट नस्यं, वितनवुं, उपेखरपं, दयका गड जुरोम्,

ब्रह्म क्षेत्रि वैश्य शूद्र चतुर्व्वर्ण्य आदिन, एक चित्त

याडन, शिकु, अटकु, चाकु, थम थम बुश्यं शरीर कष्टरपं,

दयकं तथा थ्व गड जुरोम्, अत्रनलि, खारनो, प्रा-

कारनो, लंक्वाठनो, थ्वते थव छेपथिन मयाकवनवुं, पथिन

याड यनेमाल जुरोम्, श्रीश्री प्रभु ठाकुरस्येनो प्रदिक प्रधान-

ननो, प्रजापालननो, ख्वपदेशश, बशरपको, समस्तस्यंवुं,

भाडनर्थं, थंधुलं, कोथुलं, थव थव भुसं चोय क्वाठयात, थम

थम खागां र्हास्यं सोखायेमाल, सोमबित्रद्वालं, सोथुप्रति-

कुडिठि धारे के काय, क्वाठ प्त्रलोड चिचकवह्वान, सलखिचा-

ज्ञान जोडन सिठिस र्हा, क्वाठनायकन निदानन, लांक्वाठ
प्वलोड, चिरमवकाले सिठिसांति क्वाठनायकमाये काये,
जिमने दाम, १२, थव थव दिशन, प्वल ड हिलमालश्रोस,
क्वाठनायकन हिले, गडप्राकारया सेयोये दिन महालक्ष्मी-
धर्मविसज्जन कोन्हु, ख्वप्वदेशश बसरपको समस्तस्ववुं,
खारड्याडिस सड, मेस, सा, फा, थ्वतेस्ववुं, र्होयकेमटेर,
न्होस्यं स्यंकाले, मोडि दग्मछि धारे स्यनकवयाके, राजन
काय जुरोम्, खार दंभ्र स्यंग्व सोस्यं, पाठिगामन थियके,
ज्यायाचके प्राकारनो, लंक्वाठनो स्यंकाले थम डडा भुं थम-
थमवुं ज्या याचके, थं छायकं तकोस्यं चिता याथमाल
जुरोम् ।

गड प्राकारनो, लंक्वाठनो आराधरपं थिस्यं स्यन-
कवद्धाकाले ,गोहृथ्या, ब्रह्महृथ्या, स्त्रीहृथ्या आदिन पंचमहा-
पातक लाक्व जुरोम्. स्यनकवद्धायाकेवुं राजन काये द्रभम
गु ६, गडप्राकारयानो लक्वाठयानो, अट, ल्वहं, सिका कालं,
अटया प्रति, ल्वहंरुवउ प्रति, सिट्वाक प्रति दभ्र छि १ धारे
राजन काये जुरोम्,

श्रे योस्यु सव्वत् ५७३ श्रावणशुक्लपूर्णिमास्यां,
श्रवणनक्षत्रे, आयुष्मान्योगे, शुक्रवासरे, श्री श्री जययक्ष्मल्ल-
देव प्रभु ठाकुरस्यं प्राकार आदिन गड आरंभ याडा दिवस ॥
शुभम् ॥

[ध्रासिस्थान—भक्तपुर राजप्रासादको बाहिर भित्तामा टांसी
राखेको ताम्रपत्र

मिति—संवत् ५७३ श्रावणशुक्लपूर्णिमास्यां श्रवणनक्षत्रे
आयुष्मान्योगे शुक्रवासरे

राजा, दूतक वा कुनैको नाम प्रशस्ति समेत—

नेपाल भूमण्डल चक्रवर्तिना
उपांगचक्रामलकीर्तिकेतुना
श्री यक्ष्मल्ल

प्रशासनिक पद—क्वाठनायक

अड्डा—+

ताम्रपत्र राख्नाको उद्देश्य—श्री श्री यक्ष्मल्लदेव प्रभु
ठाकुरले पखाल आदि गडको
निर्माण गरी राखेको अभिलेख

ताम्रपत्र राख्नेको नाम—श्री श्री यक्ष्मल्ल

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—

- (१) वसुन्धरा (२) विष्णु
(३) गंगा

विहर, मन्दिरको नाम—+

कुनमा प्रकाशित—Dr. D. R. Regmi, Medieval
Nepal, Part III, PP. 73-76

इतिहास प्रकाश, अड्ड १, पृ० ५६—६१;
पूर्णिमा, १.२, पृ. २३-२४.

ताम्रपत्रको शिर्षचिन्ह—+

स्थान—(१) नेपाल भूमण्डल (२) भक्तपुरी (३) श्रीख्वप्व

संक्षिप्त विवरण—प्रस्तुत अभिलेखमा श्री श्री जययक्ष्मल्लदेवले
भक्तपुरका चारै वर्णका सबै मानिसहरू-
को सहयोगले सम्पूर्ण भक्तपुर शहरको
चारैतिर खाई, ठूला ठूला पखाल, ढोका
-ढोकामा किल्ला बनाई सो शहरलाई
एउटा ठूलो गढको रूपमा परिणत गरे-
को श्री त्यसको रक्षाको लागि भक्तपुरका
सारा बासिन्दाहरूले अनिवार्य रूपले
कतिपय कर्तव्यहरू पूरा गर्नु पर्ने नियम
बनाएको कुरा वर्णित छ ।

कैफियत—श्री श्री जययक्ष्मल्लदेव एक जना ठूला वीर,
पराक्रमी तथा विजेता राजा थिए । तिनले नेपाल
राज्यलाई आफ्नो पराक्रमले पूर्व बंगालदेखि पश्चिम
गोरखा औ उत्तर सातदिनसम्मको बाटोदेखि दक्षिण
गयासम्मको सुविशाल राज्यमा परिणत गरेका
थिए । तिनको यस स्तुत्य कार्यको वर्णन
तिनका सन्तान महाराजाधिराज श्री श्री मज्जगज्ज-
-

तिर्मल्ल विरचित नरपतिजयचर्या स्वरोदय
दीपिका ग्रन्थमा यसरी गरिएको छ—

“आसीद् विश्वविशोभिनिर्मलयशोराशौ रघोरन्वये
विख्यातो जययच्च नरलनृपतिर्दातावदाताशयेः ।
यो राज्यं मिथिलां विजित्वा मगधं गत्वा गवां पौरुषाद्
यो नेपालमकरटकं ध्वरचयज्जित्वा नृपान् पाव्वतान् ॥
प्राच्या यो वङ्गदेशं तदनु सुरतदीं दक्षिणे दिग्दिभागे
विख्यातः पश्चिमायां प्रवितसदसिना गोरखापालपानः ।
भूमि सप्ताहगम्यामपि धनददिशो योऽवधीकृत्य भुवत्वा
रेमे दोर्दारडशौरडः प्रखरतरलसत्काण्डकोदसुवपाणिः ॥”

—नरपतिजयचर्यास्वरोदय दीपिका, शाके १५३६

तिनले खडा गरेको उपर्युक्त सुविशाल साम्राज्यको
कारण आफ्नो राजधानी भक्तपुरको रक्षाको लागि
त्यस नगरको चारैतिर खाई पर्खाल आदि बनाई
त्यसलाई गढको रूपमा परिणत गर्नु तिनको
लागि आवश्यक परेको कुराको अनुमान हुन्छ ।
उपर्युक्त गढको निर्माणलाई यसै तथ्यको परि-
प्रेक्षमा लिन सकिन्छ ।

अर्को, प्रस्तुत अभिलेखमा उपर्युक्त गढको
खाई पुरियो भन्ने सफा गर्ने, पर्खालको
मर्मत गर्ने आदि काम सिठी (जेठ शुक्ल षष्ठी)
को दिनसम्म दुनियाहले पूरा गर्नु पर्ने कुरा
वर्णित छ । यस उल्लेखले नेपालवासीहरूका
एक प्रख्यात चाडको रूपमा रहेको सिठीको
ऐतिहासिक महत्त्वलाई प्रस्तुत गर्दै यो चाडलाई
तत्समय हिजो आज जस्तै खालि चाडकै रूपमा
नलिई दुनियाहले राष्ट्रको लागि वर्ष भरीमा
गर्नु पर्ने कुर्बानीको अतिम दिनको रूपमा
लिइने कुराको पत्तो हुन्छ ।

सामरिक उद्देश्यको पूर्तिको लागि निर्मित गढ-
को निर्माण तथा त्यसको संरक्षणको अभिभारा

देशशाशुहरूको जिम्माभन्दा छोडिएको कुरा यस
लेखमा वर्णित भएबाट उपर्युक्त समय देशमा
राजाहरूको अङ्गरक्षको लागि चाहिने बाहेक कहीं
स्थायी सेना राख्ने चलन नभई देशको आवश्यक-
कताको समय सम्पूर्ण युवक युवतीहरूले नै
सैनिक बनी सहयोग गर्ने चलन भएको कुरातिर
इङ्कित हुन्छ । युवक, युवतीहरू लडाईंमा हात
हतियार चलाउने कला सिकी राख्नु भन्ने
कुरा वर्षको एक पटक सिठीको दिन काठमाडौं-
को तल्लो र माथिल्लो टोलका मानिसहरू इन्द्रा-
यणी र कंकेश्वरीको बीच मध्यकालमा मिथ्या
युद्ध गर्ने परम्परा चलेकोले पनि उक्त तथ्यको
पुष्टिमा सघाऊ पुऱ्याएको छ ।]

अभिलेख नं. ८६

ॐ नमः श्री श्री श्री लक्ष्मीनारायण

श्री श्री जय जन्मलक्ष्मणदेवस्य विजयराज्ये

श्री ध्वंकाय वीररूपा वैद्यमता

श्री उ .....संवत् १७४ द्विपौषस्य .....

[प्र.सि.स्थान—जलिनपुर सौमल टोलस्थित गैह्री धाराको
लक्ष्मीनारायण मूर्तिका पादपोड लेख

मिति—संवत् १७४ द्विपौषस्य

राजा, दूतक वा कुनैको नाम प्रशस्त समेत—

(१) श्री श्री जय जन्मलक्ष्मणदेव

(२) वीररूपा वैद्य वम

प्रशासनिक पद—+]

अड्डा—+

शिलापत्र राख्नाको उद्देश्य—+

शिलापत्र राख्नेको नाम—वीररूपा वैद्य

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—

श्री श्री श्री लक्ष्मीनारायण

विहार, मन्दिरको नाम—+

धर्म, धार्मिक कार्य—हिन्दू

कुनमा प्रकाशित—Dr. D. R. Regmi, Medieval,
Nepal, Part III, P. 76.

शिलापत्रको शिर्षचिन्ह—+

स्थान—+

संक्षिप्त विवरण—श्री श्री जय जन्मल्लदेवको विजयराज्यमा
श्री ह्वंवाय वीररूपा वैद्यवर्म भन्नेले
श्री श्री श्री लक्ष्मीनारायणको मूर्ति प्रति-
ष्ठापन गरेको कुरा प्रस्तुत अभिलेखको
अध्यक्षनबाट विदित हुन्छ।

कैफियत—प्रस्तुत मूर्ति लक्ष्मीनारायणको अर्द्धनारीश्वर
मूर्ति हुँदा यो खास विशेषतायुक्त हुनामा यही
नै पर्याप्त छ। किनभने शिवभक्तिको अर्द्धनारी-
श्वर मूर्तिहरू कम मात्र पाइएका छन्। भारत-
मा त यस किसिमका मूर्तिहरू दुर्लभ नै छन्।]

अभिलेख नं. ८७

.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....

..... योगे सौमवासर... ..

..... नक्षत्रे प्रीतियोगे.....-

..... द्वादश्यान्तिथौ पुनर्वसुनक्षत्रे आयुष्मान योगे.....

..... सिद्धि भवति ॥ श्रीमत् श्री अर्थावलोकि.....

..... भास्करदेवसंस्कारित श्री.....

..... कार कनककलश स जिनालय ध्वजछत्रावरोह...

..... श्री नेपाल पुण्यभूमीश्वराय श्री श्री परमेश्वर परम...

भट्टारक

..... नररूपाय श्री श्री जय जन्मल्लदेव प्रभुवे...

गल्प (स्स)स कुतुम्ब ..... प्रधान श्रीपात्रा

... श्रीव देवसंस्कारित भुवनाकर श्री विहा.....

..... तत्पुत्ररूपराज.....

..... उपद्रवशान्त्यर्थ.....

..... मनोरथ सुमंगल.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

[प्रासिस्थान—ललितपुर महस्येश्वर बहालको अभिलेख

मिति—..... योगे सौमवासर..... नक्षत्रे प्रीतियोगे.....-

द्वादश्यान्तिथौ पुनर्वसुनक्षत्रे आयुष्मान योगे

राजा, दूतक वा कुनैको नाम प्रशस्ति समेत —

(१) श्री नेपाल पुण्यभूमी-

श्वराय श्री श्री परमेश्वर

परमभट्टारक..... नररूपाय

श्री श्री जय जन्मल्लदेव

(२) भास्करदेव (३) रूप-

राज

प्रशासनिक पद—प्रधान श्री पात्रा.....

अड्डा—+

शिलापत्र राख्नाको उद्देश्य—उपद्रव शान्ति तथा मनोरथ
पूर्तिको लागि

अभिलेख नं. ८८

शिलापत्र राख्नेको नाम—रूपराज

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—

श्रीमत् श्री आर्यावलोकितेश्वर

विहार, मन्दिरको नाम—श्री व देव संस्कारित भुवनाकर श्री
विहा(र)

कुनमा प्रकाशित—Dr. D. R. Regmi, Medieval
Nepal, Part III, P. 77

शिलापत्रको शिर्षचिन्ह—+

स्थान—श्री नेपाल पूण्यभूमि

संक्षिप्त विवरण—श्री नेपाल भूमीश्वराय श्री श्री परमेश्वर
परमभट्टारक... नररूपाय श्री श्री जय
जन्मल्लदेवको राजत्वकालमा रूपराज
भन्नेले उपद्रव शान्ति तथा मनोरथ
पूर्तिको लागि श्रीमत् श्री आर्यावलो-
कितेश्वरमा कनक कलश र ध्वज छत्र
चढाएको कुरा प्रस्तुत अभिलेखमा वर्णित
छ।

कैफियत—श्रीमत् श्री आर्यावलोकितेश्वर देशमा अमनचैन
कायम गराउने देवताको रूपमा विख्यात
छ। उत्तरप्राचीनकालीन ल.पु. त्यागल
टोलस्थित एक सानो चैत्यको अभिलेखमा
पद्मापाणि लोकेश्वरलाई संसारमा उत्पन्न हुने
भयलाई विनष्ट गर्नेको रूपमा वर्णित छ, जसले
पनि उपर्युक्त लोकमान्यताको पुष्टि गरेको
छ। यस तथ्यको परिप्रेक्षमा प्रस्तुत अभिलेख-
लाई लिन सकिन्छ। उपद्रव शान्ति तथा
मनोरथ पूर्तिको लागि श्रीमत् श्री आर्यावलो-
कितेश्वरमा कनक कलश र ध्वज छत्र चढाएको
कुरा यस लेखमा वर्णित भएबाट उक्त तथ्यको
पुष्टितर स्पष्ट रूपले इङ्गित गरेको छ।]

ॐ नमः सूर्याय ॥ सम्बत् ५७९ माघमास शुक्लपक्ष

.....भरुण नक्षत्रे २९ सिद्धयोगे [आदित्य] वासरे ...

.....प्रतिष्ठा राजाधिराज श्री श्री [यक्षमल्ल] ..

जजमान जिनराजः

[प्रासिस्थान—पूर्व १ नं. बनेपास्थित सूर्य मूर्तिको पादपीठ
लेख

मिति—संवत् ५७९ माघमास शुक्लपक्ष.....भरुण नक्षत्रे
२९ सिद्धयोगे आदित्यवासरे

राजा, दूतक वा कुनैको नाम प्रशस्ति समेत—

(१) राजाधिराज श्री श्री [यक्षमल्ल]

(२) जिनराजः

प्रशासनिक पद—+

अड्डा—+

शिलापत्र राख्नाको उद्देश्य—सूर्य मूर्ति प्रतिष्ठापन गरेको
उपलक्ष्यमा

शिलापत्र राख्नेको नाम—जिनराज

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—सूर्य

विहार, मन्दिरको नाम—+

धर्म, धार्मिक कार्य—हिन्दू

कुनमा प्रकाशित—Dr. D. R. Regmi, Medieval
Nepal, Part III, P. 78

शिलापत्रको शिर्षचिन्ह—+

स्थान—+

संक्षिप्त विवरण—राजाधिराज श्री श्री [यक्षमल्ल]को राज्य-
कालमा जिनराज भन्नेले (सूर्य मूर्ति) प्रति-
ष्ठापन गरेको कुरा प्रस्तुत लेखमा वर्णित छ।

कैफियत—+]

अभिलेख नं. ८६

अभिलेख नं. ६०

राजाधिराज जन्ममल्लदेवस्य विजयराज्ये ।
श्रेयोऽस्तु सम्बत् ५८२ द्विषोष मास पूर्णिमास्यां
तिथौ प्रतियोगे शुक्रवासरे ॥

[प्रासिस्थान—भक्तपुर दत्तात्रेय मन्दिरको अगाडिको
मन्दिरभित्र प्रतिष्ठापित विष्णु मूर्तिको
शिला चौकीमा उत्कीर्ण अभिलेख
मिति—संवत् ५८२ द्विषोष मास पूर्णिमास्यां तिथौ प्रतियोगे
शुक्रवासरे

राजा, दूतक वा कुनैको नाम प्रशस्ति समेत—
राजाधिराज जन्ममल्लदेव

प्रशासनिक पद—+

अड्डा—+

शिलापत्र राख्नेको उद्देश्य—+

शिलापत्र राख्नेको नाम—+

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—+

विहार, मन्दिरको नाम—+

धर्म, धार्मिक कार्य—हिन्दू

कुनमा प्रकाशित—Dr. D. R. Regmi, Medieval
Nepal, Part III, P. 78

शिलापत्रको शिर्षचिन्ह—+

स्थान—+

संक्षिप्त विवरण—राजाधिराज जन्ममल्लदेवको विजयराज्यमा
अग्ने कुरा प्रस्तुत अभिलेखमा वर्णित छ ।

कैफियत—+]

श्रीमत् तेदो विहारे पथापितोऽयं निशाकरः । पूर्णिमा
व्रत पूरित्वात्..... ज्जनः ॥ श्रेयोऽस्तु सम्बत् ५८३
कार्तिक शुक्ल पूर्णिमास्यां तिथौ ॥ राजाधिराज परमेश्वर
परममहद्वारक रविकुल कमल विकास
भास्करः श्री श्री जय जन्ममल्लदेवस्य विजयराज्ये ॥
श्व पति.....जेष्ठ ज श्री जयराजस यनाकर
पदे भारो.....राज जोती । रत्नराज । को । जयतेज
जुस ॥

[प्रासिस्थान—काठमाडौं टेवहालस्थित सूर्य मूर्तिको पाद-
पीठ लेख

मिति—संवत् ५८३ कार्तिक शुक्ल पूर्णिमास्यां तिथौ ॥
राजा, दूतक वा कुनैको नाम प्रशस्ति समेत—

(१) राजाधिराज परमेश्वर
परममहद्वारक रविकुल कमल
विकास भास्करः श्री श्री जय
जन्ममल्लदेव (२) श्री जयराज
(३) राज जोती (४) रत्नराज
(५) को (६) जयतेज

प्रशासनिक पद—+

अड्डा—+

शिलापत्र राख्नेको उद्देश्य—सूर्य मूर्ति प्रतिष्ठापित गरेको
अवसरमा

शिलापत्र राख्नेको नाम—(१) जयराज (२) राजजोती (३)
रत्नराज (४) को (५) जयतेज

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—

(१) निशाकरः (२) भास्कर

विहार, मन्दिरको नाम—श्रीमत् तेदो विहार

कुनमा प्रकाशित—Dr. D. R. Regmi, Medieval,
Nepal, Part III, P. 78.

शिलापत्रको शिर्षचिन्ह—+

स्थान—+

संक्षिप्त विवरण—राजाधिराज परमेश्वर परमभट्टारक रवि-
कुल कमल विकास भास्करः श्री श्री
जय ज्योत्समल्लदेवको विजयराज्यमा
पूर्णिमा व्रतको अवसरमा श्री जयराज,
राजजोती, रत्नराज, को तथा जयतेज-
हल्ले सूर्य मूर्ति प्रतिष्ठापन गरेको कुरा
प्रस्तुत अभिलेखमा वर्णित छ।

कैफियत—प्रस्तुत पादपीठ लेख तथा यो संगको अर्को
चन्द्र मूर्तिको पादपीठ लेख दुबैमा निशाकर
स्थापना गरेको कुरा वर्णित भएबाट निशा-
कर शब्दले चन्द्रमाको साथै सूर्यलाई पनि
बुझाउने कुराको पत्तो हुन्छ।]

अभिलेख नं. ६१

नमः श्री कुमुदबान्धवे ॥ तुषार(कु)एड(न्द) संकाश उद्भवे
पारपूर्णावे ।

नमामि निशिनाथाय जगदा [नन्त] लोचनम् ।

श्रीमत् तेदो विहार पथापितोऽयं निशाकरः ।

पूर्णिमाः व्रतार्चनत्वात् ..... जजनः ॥

श्रे योऽस्तु । सम्वत् ५८३ कार्तिक शुक्ल पूर्णिमास्यां तिथौ ।

राजाधिराज परमेश्वर परमभट्टारक रविकुर कमल विकाश
भास्करः श्री श्री जय ज्योत्समल्लदेवस्य विजयराज्ये ।

.....

[प्राप्तिस्थान—काठमाडौं टेवहालको चन्द्रमूर्तिको पादपीठ लेख
मिति—संवत् ५८३ कार्तिक शुक्ल पूर्णिमास्यां तिथौ ।

राजा, दूतक वा कुनैको नाम प्रशस्ति समेत —

राजाधिराज परमेश्वर परम-
भट्टारक रविकुर कमल विकाश-
भास्करः श्री श्री जय ज्योत्समल्ल-
देव

प्रशासनिक पद—+

अड्डा—+

शिलापत्र राख्नाको उद्देश्य—चन्द्र मूर्ति प्रतिष्ठापित गरेको
अवसरमा

शिलापत्र राख्नेको नाम—+

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—

- (१) श्री कुमुदबान्धव (२)
निशिनाथ (३) निशाकर
(४) भास्कर

विहार, मन्दिरको नाम—श्री मत् तेदो विहार

कुनमा प्रकाशित—Dr. D. R. Regmi, Medieval
Nepal, Part III, P. 79

शिलापत्रको शिर्षचिन्ह—+

स्थान—+

संक्षिप्त विवरण—राजाधिराज परमेश्वर परमभट्टारक रवि-
कुर कमल विकास भास्कर श्री श्री जय
ज्योत्समल्लदेवको विजयराज्यमा पूर्णिमा
व्रतको अवसरमा चन्द्र मूर्ति प्रतिष्ठापन
गरिएको कुरा प्रस्तुत अभिलेखमा
वर्णित छ।

कैफियत—प्रस्तुत पादपीठ लेख तथा यो संगको अर्को सूर्य
मूर्तिको पादपीठ लेखका भाषा र तिथि मितिमा
साम्यता पाइएको हुँदा ती दुबै मूर्तिहरूको प्रति-
ष्ठापन एउटै समयमा उही व्यक्तिहरूले गरेका
थिए भन्ने कुरा विदित हुन्छ।]

अभिलेख नं. ६२

ॐ नमः श्रीगोरक्षनाथाय ॥

अनादि परमं ब्रह्म निष्कलं सचक्रचक्रं ।

ध्यायन्ते योगिनो नित्यं गोरक्षं प्रसमान्यहं ॥

प्रासादकाष्ठमण्डप धौत(छह्य) रक्षा (खीतरामा) स्वर्ण ध्व-
जालंकृतं ।

स्थूलो(लो)शोऽ(सोऽ) यं योगीश्वराणां निवसन्ति नित्यं ॥

श्रीयक्षमल्लः प्रभुराजतेऽसौ ॥ श्रीगौडदेशागतदानुयोगी,
चैतन्यनाथो वरदानशौण्डः । नेपालदेशे त्रयितुं च चैत्रं,
चक्रं ददौ श्रीअवधूतकेभ्यः ॥

श्रीमन्नेपालवर्षे हरवदनवसुः कामवरोर्ध्वकृष्णे
(= ५८५)

आषाढे चैन्दुदर्शे अहिपतिवरभे भौमवारै(र्ण) प्रयुक्ते ।

योगिभ्यश्च प्रदत्ता विविध षडरसां दत्तवान् अन्नदानं
वर्षे वर्षे प्रदानं पुनरपि प्रददौ माघनामे (च)
सुपूण ॥

यावच्चन्द्रश्च सूर्यश्च यावन्मेरौ महीतले
तावत्काले प्रदत्तोऽयमक्षति दानुसंज्ञमेत् ॥

यदि लोभात् (परिलोपात्) प्रदानोऽयं पंचपातकमश्नुते ।
अत्रैवं दीयते दानमन्नदानफलं लेभेत् ॥

अथ नेपालभाषा (न्यमुग) साभूर्ण विव (लिपि) वु
रो व ९ थ्व छु (वु) या वर सानन गुडो स्यम् वशव्य जु रो
जाके फं ६० थ्व छे (के) फं २० मादा फं ४ चिवेकन हल
(लु) (त्री) विया लोके फं १६ स्व (वै)रि यात ५ के (छ्व)
फं २ खा व्या (या) य फं ३ कसा(ह्नि) ६७ (उख) पी
(पि) दिनु गितव्यं वो श्वं शीन भाषा य च्छीवो न गुठी या
त जुरो संवत् ५८५ आषाढ कृष्ण अमावास्या कौन्हुं जुरो थ्व
कुम्हु (कु) प्रतिवर्षं चक्र विद्य जुरो शुभमस्तु सर्वादा ।

[प्रतिस्थित—काष्ठमण्डपस्थित सुवर्णलिपि

मिति—श्रीमन्नेपालवर्षे हरवदनवसुः कामवरोर्ध्व कृष्णे,

आषाढे चैन्दुदर्शे अहिपतिवरभे भौमवारै

राजा, दूतके वा कुम्हको नाम प्रशस्ति समेत—

(१) श्री यक्षमल्ल प्रभु

(१) योगी चैतन्यनाथ

प्रशासनिक पद—+

अडा—+

शिलापत्र राख्नाको उद्देश्य—अवधूतहरूलाई बस्न र भोजन-
को प्रबन्ध मिलाई व्यवस्था
बाधिको

शिलापत्र राख्नेको नाम—योगी चैतन्यनाथ

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—

(१) श्री गोरक्षनाथ

(२) चन्द्र (३) सूर्य

विहार, मन्दिरको नाम—काष्ठमण्डप

कुनमा प्रकाशित—संस्कृत सन्देशः, प्रथम वर्षे, षष्ठाऽङ्कः,
पृ. ७-८

सुवर्णपत्रको शिर्षचिन्ह—+

स्थान—(१) नेपालदेश (२) श्री गौडदेश

संचित विवरण—राजा श्री यक्षमल्लको राजत्वकालमा गौड—

देशबाट आएका दानी, वरदान दिनमा
सिपालु चैतन्यनाथ नामका योगीले नेपा-
लमा जग्गा किनेर अवधूत (अघोरी
बाबा) हरूलाई बस्न र भोजनको
प्रबन्ध मिलाउनुको साथ प्रतिवर्ष माघ
महिनामा भएडारा ख्याउने व्यवस्था
बाधिको कुरा प्रस्तुत अभिलेखमा वर्णित
छ ।

कैफियत—प्रस्तुत अभिलेखको अध्वयनबाट नाथ सम्प्रदायको उन्नतिको चरमावस्था भएको कुरा चाल पाइन्छ ।

अर्को, त्यस समय विदेशीहरूले पनि नेपालमा जग्गा किनबेच गर्न सक्तथे भन्ने कुरा बुझिन्छ ।

यस लेखबाट काठमाण्डप योगीश्वरहरूको निवासस्थल भएको कुराको पत्तो हुन्छ ।]

अभिलेख नं. ६३

ओं नमो नारायणाय ॥ श्रीमत् श्रीराजाधिराज परमेश्वर परमभट्टारकेन श्रीमता श्रीनेपा—

लेश्वर चक्रचूडामणिना श्रीलक्ष्मीनारायणावतार श्री श्री जय- यक्षमल्लदेवेन । दिवंगत पुत्र ज—

यराजमल्लदेव कुमाराय तस्मै उद्देशानार्थं श्री श्री श्री विष्णु- प्रासाद पादस्थापनादि ध्वजावरो—

हनं पर्यन्तं सुवर्णकृत दिवंगत पुत्र जयराजमल्लदेव कुमारस्य शरीर प्रमाण प्रतिमा सुव—

एतौ श्री श्री श्री हृषीकेश मूर्ति निर्माणं कृत्वा स्थापित सुवर्णरचित तोरणसह प्रतिष्ठां कृतं । पुन—

श्व षड्दर्शनजनावास सत्त्वशाला अग्निशाला सह कूपीसंह .....जयधन, ७ नालीजलप्रपादयित्वा एतेति श्रीश्रीश्री

जियडापेक १५ भूयदागाङ्ग वुरो .....स्व...२... भूय खरमंस वुरोव खुपेके भूयएकतीवुरो बन्हु-

सपेक ७ भूय .....देशकोवुरोवं डापेक ५ भूय वटूल

—एदछेन एत्र... ती लख .....

.....न सम्प्रदत्ता ॥ एतत्त्वेन न्यस्यप्रवृद्धि...

एतद्द्वयेन षड्दर्शनेभ्यो भोज्यकारणार्थं प्रतिदिनं जला..... व्यंजन .....

टिका दीपार्थं पुनश्च प्रतिपर्वणि अन्न प्रदत्तार्थं प्रतिजा- त्रायां दीप

.....संप्रदत्तमिति । भूय ब्रह्मभोज्ययात श्री श्री श्री नारायणसत्तं पचामृत...

वस्त्र हेलेयातं दुतंतया वाछलमडेवरोव जिपेक १० भूय- वाछल मं वुरोव ..

च्याकेय ८ । भूय चितस्वान सिधर दक्षणा के धुनि पूजा- बारीस्य दयके पूजावारीसत्तं

विस्वंतया चक्रुवाकोद्गवुरोव जिपेक १० । अनेन दानेन दिवंगत पुत्र जयराज, म—

ल्लदेवकुमारः शिखलोकं विष्णुलोकं संप्राप्तो भवतु ॥ श्री श्री श्री जययक्षम—

ल्लदेवानां पुत्र पौत्र आयुरारोग्य ऐश्वर्यं जानधन महाराज्य- लक्ष्मी वृद्धिरस्तु ॥ वांद्

लंबुरोव च्यायेक ८ डविनिवुरोव च्यायेक ८ ध्वनेखंडवुन नेहास्यं द्विनच्छमं धार वि—

स्यं पालनपाल, श्री श्री श्री नारायण द्वपेये मेतंच्राये येलजुसंनि सनासांटीले—

अच्छिद्राड चापेयेमाल निहचोनेममाल कतिनिपुनिशि कोन्हुं निस फागुपु—

निशिद्रं देवल ह्यवनेचोंग्व छेवाडचंने चाननेवाल धारे देवलस चरचकयात वने

माल, फागुपुनिशि कोन्हुं निस कतिनिपुनिशिद्रं, तान्ह्य- पेस्यं देवल । फउसद्ये ने

माल डचंमडचंम्व चिता याये देवलियावो सजलेनायक- वोस्यंमिहथवुमाल ॥ श्री —

योऽस्तु सम्भवत् ५८८ कार्तिक कृष्ण द्वितीयायांतिथौ मृग- शिरनक्षत्रे साध्ययो—

मे शुक्रवासरे ध्व कोन्हु श्री श्री श्री विष्णुस्थापन दिन ॥ शुभमस्तु सर्वदा ॥

[प्रासिस्थान—भक्तपुर त्रिपुरसुन्दरी देवीको अभिलेख

मिति—संवत् ५८८ कार्तिक कृष्ण द्वितीयांश तिथी मृग-

शिर नक्षत्रे साध्ययोगे शुक्रवासरे

राजा, दूतक वा कुनैको नाम प्रशस्ति समेत—

- (१) श्रीमत् श्री राजा-
धिराज परमेश्वर परमभट्टा-
रकेन श्रीमता श्री नेपाले-
श्वर चक्रचूडामणिना श्री
लक्ष्मीनारायणावतार श्री
श्री जय यक्षमल्लदेव
(२) जयराजमल्लदेव कुमार

प्रशासनिक पद—+

श्रद्धा—+

शिलापत्र राख्नाको उद्देश्य—दिवंगत पुत्र जयराजमल्लदेव-
को शिवलोक, विष्णुलोक र
ब्रह्मलोक प्राप्ति होस्

शिलापत्र राख्नेको नाम—श्री श्री श्री जय यक्षमल्लदेव

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—

- (१) नारायण (२) श्री
लक्ष्मीनारायण (३) श्री
श्री श्री विष्णु (४) श्री श्री
श्री हृषीकेश (५) श्री
नेपालेश्वर

विहार, मन्दिरको नाम—श्री श्री श्री विष्णु प्रासाद

कुनमा प्रकाशित—Dr. D. R. Regmi, Medieval
Nepal, Part III, PP. 80-82

शिलापत्रको शिर्षचिन्ह—+

स्थान—(१) श्री नेपाल (२) शिवलोक (३) विष्णुलोक
(४) ब्रह्मलोक

संक्षिप्त विवरण—श्रीमान् श्री राजाधिराज परमेश्वर परम-
भट्टारक श्रीमता श्री नेपालेश्वर चक्र-
चूडामणि श्री लक्ष्मीनारायणावतार श्री
श्री जय यक्षमल्लदेवले आफ्ना दिवंगत

पुत्र जयराजमल्लदेवको शिवलोक,
विष्णुलोक र ब्रह्मलोक प्राप्तिको साथै श्री
श्री श्री जय यक्षमल्लदेवका पुत्र, पौत्रको
आयुरारोग्य, ऐश्वर्य, जन धन र महा-
राज्यलक्ष्मीको उत्तरोत्तर वृद्धिको उद्दे-
श्यले श्री श्री श्री विष्णु भगवान्को
मन्दिर र पादपीठ, ध्वजा स्थापना
गरी आफ्ना दिवंगत पुत्रको सुनको
प्रतिमा बरोबरको सुनले श्री श्री श्री
हृषीकेशको मूर्ति बनाउन लगाई सुनको
तोरण सहित प्रतिष्ठापन गरी षडर्शनको
अध्ययन अध्यापन गर्नेहरूको लागि आवास र
सत्रशाला, अग्निशाला, इनार र सात-
ओटा टुटेधाराको व्यवस्था गर्नुको साथै
उक्त षडर्शनको अध्ययन र अध्यापन
गर्नेहरूको प्रतिदिनको भोजन आदिको
अतिरिक्त पर्व पर्वमा अन्नदान र हरेक
जात्रामा दीपदान आदिको लागि भूमि
प्रदान गरी व्यवस्था गरेको कुरा प्रस्तुत
अभिलेखमा वर्णित छ ।

कैफियत—प्रस्तुत अभिलेखबाट तत्समय हिन्दू षडर्शनको
अध्ययन, अध्यापनको लागि पाठशाला सहितको
आवास गृहहरू स्थापना गरिएको कुराको पत्तो
हुन्छ ।

अर्को, यस लेखबाट मन्दिरहरूको राम्रो हेरचाह
गर्नुको लागि मन्दिरको हेरचाह गर्ने मानिस-
हरू बस्न सतालहरू निर्मित गरिने व्यवस्था
भएको श्री मन्दिरको सम्पूर्ण हेरचाहको
अभिभार सताल नायकमा हुने कुराको जान-
कारो हुन्छ ।

यस अभिलेखको अध्ययनबाट जयराजमल्ल-
देवको मृत्यु श्री श्री श्री जय यक्षमल्लदेवको
जीवितावस्थामै भएको कुरा जानिन्छ ।]

प्रभिलेख नं. ६४

ॐ नमः श्रीभैरवाय ॥ शूल श्रीवरदाभिपात्रडमरुं हस्तेवरे
दक्षिणोखद्राकाभयपा—
श विदु विधिकं वामेकरे धारितः । प्रेतस्थो गिरिजा गणेश
वटुकैः साद्धं च नेत्र
त्रयं श्रीनारायणभट्ट विप्र विदितं श्रीभैरवो रचतु ॥ भूता-
नाम्पशुपाश मोच—
नकरं पत्राद्धं नारीश्वरं वाग्मत्याः सविधे सुरासुर नुतं सव्वा-
र्थकाम प्रदं
शक्त्या वल्लया सहैव बहुभिर्देवैश्च वंदे सदा श्रीमद्रामुकि-
नागमन्पशुप—
ति श्रीपंचवक्र शिवं ॥ स्वस्ति ॥ श्रीसूर्यवंश नृपतिर्जययच्च-
मल्ल प्रीढ प्रताप
भुवनैक महा प्रवीणः । नेपालमंडल विभूषित राजराजो
भूयाद्विपन्न
मथनो भुवि सुप्रसिद्धः ॥ तत्पुत्राः श्रीमंतः कुमारः संति ॥
ज्येष्ठः श्रीजयरा—
मल्ल नृपतिः श्रीरत्नमल्लः प्रभुः श्रीमच्छ्रीरणमल्लदेव
गुणवान् श्री राम—
मल्लोनृपः । ख्यातः श्री अरिमल्लदेव सुकृती श्री पूर्णमल्लो-
वर स्तेषां वैरि
गणाः प्रयान्तु निधनं शंभोः प्रसादादिह ॥ तर्द्धिजयराज्ये ॥
उद्भूतो द्विज
वंश निर्मलतरेवाधूलसन्संततौ देशे चोडवरे हितैतिरि समा-
ख्याता प्र—
सांखाभिधो पंचप्रावरके षडंग पठितो नारायणो भट्टको
लोकानांशुभ
दायिनः पशुपतेः पादांबुजे भक्तिमान् ॥ नागेवसोमदन वारा
गते च वर्षे
चेत्रेतेमेह—तिथौ श्रद्धणं च ऋचे । योगे शुभे भृगुदिने क्रियते
तदा चे नारा—

यणा द्विजवरेण च भैरवोयं ॥ नेपालहायमगते विधुस्त्र-
वारो माधेशि
ते तिथिवरे नवमीप्रशस्ते । ऋचेविधेः राशिमुतैहनि ऐन्द्र-
योगे तस्मिन्
सुवर्णकलशत्रयोहरांस्यान् ॥ श्रीनारायण भट्टस्य जय-
लक्ष्म्याश्च
स्वामिनः । भुक्तिमुक्तिफल भूया तोन पुण्येन शाश्वत ॥
अतः परदेश
भाषा ॥ ॥ तरकेहेयोटी रोव ६ पं १६
द्वलवु जिमनेपेक
रिशिशरोव ५ प्यंड वा पं ५ वअङ्कनवाय २१ श्री भैरव
निमित्तिनं दुंता
नित्यकर्मयाक्व आचादहा पं ६ श्रीभैरव-
सपात्रदिन प्रतिपूर—
श्याय निमित्तिन वापं १ पेतं छोयकेयातं वापं १ श्वतेन
शेष वापं १०
जजमानस्यं घया श्वगुठिन देवशके पूजा निस्तरपे माल ॥ ॥
नेपालब्द रसाष्ट रवेतपसि चोच्चा पाशुपतेः
परश्वशत न मोचकामय ष्यनि
म्रा गेध्वजां श्रीना त
त्युजितः ॥ तत्प्रतिष्ठा वा
नुश वान श्रीपशुपतिश भडिरिस के
श्रीपशुपतिसके
पिजु द्वाको भडिरि समस्तवुं जीवनि
को
के ॥ ॥ न्हावुरोव १४ प्यंतापं १४ श्वतेया
पासे
१५ सिदिशिह्यं १ श्रीहरिशंकरप्रमुखन अट्टुद्या
॥ ॥ च—लंकालंबलकर्ण १ श्री खराजजुशकेववाक
भारोषाके या उन्हाश रोषाके श्वतेवल
श्रीनारायणभट्ट हर ॥ ॥ वुरोव ४
श्ववुया

..... गवलध्वंश..... शिवदत्तदा..... धर्माचि.....
 ..... निमित्तिन गो..... ॥ ॥ ..... न..... कर्षा.....
 ..... विस्मृत..... ॥ ॥ .....
 .....
 .....
 .....

मद्रासुक्ति नाग (७) पशुपति
 (८) श्री पंचवक्र शिव (९)
 शंभु (१०) श्री हरिशंकर

विहार, मन्दिरको नाम—+

धर्म, धार्मिक कार्य—हिन्दू

कुनभा प्रकाशित—Dr. D. R. Regmi, Medieval
 Nepal, Part III, 1966 PP. 82-85

शिलापत्रको शिर्षाचिन्ह—+

स्थान—(१) नेपाल मण्डल (२) चोडवर

[प्राप्तिस्थान—पशुपति मन्दिरको दक्षिणद्वारनिर रको
 अभिलेख

मिति—नागेवसौमदनवाण गते च वर्षे चित्रे त्रमेह तिथौ श्रवणे
 च ऋचे योगे शुभे भृगुदिने

नेपाल हायनगते विधुरम्भवाणे माघे सिजे तिथिवरे
 नवमी प्रशस्ते ऋचे विधेः शशसुतेहनि ऐन्द्रयोगे

राजा, दूतक वा कुनैको नाम प्रशस्ति समेत—

- (१) श्री सूर्यवंश नृपतिर्जय-
 यक्षमल्ल (२) श्री जयराय-
 मल्ल नृपति (३) श्री रत्न-
 मल्ल (४) श्री मच्छीरण-
 मल्लदेव (५) श्री राममल्लो
 नृपः (६) श्री अरिमल्लदेव
 (७) श्री पूर्णमल्ल (८) ना-
 रायण भट्ट (९) जयलक्ष्मी

प्रशासनिक पद—+

अड्डा—+

शिलापत्र राख्नाको उद्देश्य—भुक्ति मुक्तिको लागि

शिलापत्र राख्नेको नाम—नारायण भट्ट

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—

- (१) श्री भैरव (२) गिरिजा
 (३) गणेश (४) द्युक्त (५)
 अर्द्धनारीश्वर (६) श्री

संक्षिप्त विवरण—श्री सूर्यवंशी राजा जययक्षमल्ल श्री त्रिन-
 का छोराहरूको विजयराज्यमा उपर्युक्त
 समय चोडवर भन्ने देशका तैत्तिरीय
 शाखाका षडङ्ग, वेद पढेका द्विजवर
 नारायण भट्टले आफ्नो र आफ्नी पत्नी
 जयलक्ष्मीको भुक्ति मुक्तिको लागि भैरव-
 को स्थापना गर्नुको साथै तीन सुवर्ण
 कलशको पनि प्रतिष्ठापन गरी त्यसको
 नित्य नैमित्तिक पूजा आजाको निम्ति
 भूमि प्रदान साथ व्यवस्था गरेको कुरा
 प्रस्तुत अभिलेखमा वर्णित छ ।

कैफियत—प्रस्तुत अभिलेखमा नारायण भट्टले स्वयं आफ्नो
 भुक्ति मुक्तिको लागि भनेर भैरवको स्थापना
 गरी व्यवस्था बाँधेको कुरा वर्णित भएकोलाई
 यहाँ खास विशेषताको रूपमा लिन सकिन्छ ।
 किनभने यस्तो किसिमका अभिलेखहरूमा
 आफ्नो वाहेक विशेष गरी आफन्तहरूको
 कल्याणको कामना गरिएका उदाहरणहरू नै
 प्रशस्त मात्रामा पाइएका छन् ।

प्रस्तुत अभिलेखको अध्ययनबाट उपर्युक्त समय
 कृष्ण यजुर्वेदको तैत्तिरीय शाखाको दक्षिण
 भारतको साथै यहाँ प्रचार रहेको कुरा
 जानिन्छ । दक्षिण भारतको चोड [चोल] देशका
 द्विजवर श्री नारायण भट्टलाई तैत्तिरीय शाखा-

का षडङ्ग, वेद पढेका भनी यस लेखमा वर्णन गरिएको छ जसबाट उक्त कुरोको पुष्टिमा सघाऊ पुग्याएको छ।

अद्यपि राजाधिराज श्री यक्षमल्लका सातजना छोराहरू थिए तापनि यसवेलासम्मन तिनका एकजना छोराको मृत्यु भइसकेको हुँदा प्रस्तुत अभिलेखमा तिनका ६ जना छोराहरूका नाम मात्र उल्लेख गरिएको छ। तिनका दिवंगत पुत्रका नाम हुन् जयराजमल्लदेव। प्रस्तुत अभिलेखको अध्ययनबाट राजा श्री जययक्षमल्लदेवले आफ्नो जीवित्तावस्थामै आफ्ना छोराहरूलाई पनि राजकार्यमा निपुण गराउने हेतुले राज्यकार्यमा सम्मिलित गराएको देखिन्छ। सम्भवतः यसै तथ्यबाट प्रेरित भएर पछि काठमाडौंका राजा प्रतापमल्लले पनि आफ्ना छोराहरूलाई आफ्नो जीवनकालमै राज्यकार्यमा संलग्न गराएका थिए।]

अभिलेख नं. ६५

श्री योस्तु सम्बत् ५६२ ज्येष्ठकृष्ण पञ्चम्यायान्तीश्व ॥
धालेवो जलधुनि न्हवदसे चारे तवखतकं ल्होडाजुरो
श्री दुन्थरिगाम स्वथननिप्याकुभारो प्रमुखनं ल्होडा
गुथिधवध्व ॥ राम ॥ संतटि ॥ नाथ ॥ मयतसि

[प्राप्तिस्थान—ललितपुर चापागाउँ गङ्गुटोलस्थित जल-
धेनुको अभिलेख

मिति—संवत् ५६२ ज्येष्ठकृष्ण पञ्चम्यायान्तीश्व

राजा, दूतक वा कुनैको नाम प्रशस्ति समेत —

[१] प्याकुभारो [२] राम

[३] संतटि [४] नाथ [५] मयतसि

प्रशासनिक पद— +

श्रद्धा— +

शिलापत्र राख्नाको उद्देश्य—जलधेनु जीर्णोद्धार गरेको
उपलक्षमा

शिलापत्र राख्नेको नाम—प्याकुभारोको नायकत्वमा गुथि
समूह

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम— +

विहार, मन्दिरको नाम— +

धर्म, धार्मिक कार्य— +

कुनमा प्रकाशित—Dr. D. R. Ragmi, Medieval
Nepal, Part III, P. 85

शिलापत्रको शिर्षचिन्ह— +

स्थान—श्री दुन्थरिगाम स्वथननि

संक्षिप्त विवरण—संवत् ५६२ ज्येष्ठकृष्ण पञ्चमीको
दिन श्री दुन्थरिगाम स्वथननिका प्याकु-
भारोको नायकत्वमा राम, संतटि,
नाथ, मयतसि आदिका गुथि समूहले
धालेवो जलधेनुको जीर्णोद्धार गरेको
कुरा प्रस्तुत अभिलेखमा वर्णित छ।

कैफियत—प्रस्तुत अभिलेखको अध्ययनबाट उपर्युक्त समय
चापागाउँमा विभिन्न गुथिहरूको अस्तित्व
भएको कुरा जान्नुको साथै ती गुथिहरूले
सार्वजनिक हितलाई ख्याल राखी निर्माणका
कार्यहरू पनि गर्दथे भन्ने कुरा विदित हुन्छ।]

अभिलेख नं. ६६

श्रीशाके १४०४ सम्वत् १६३६ मासे वैसाख शुक्ल पच्छ
त्रयोदशी

गुरुवारे शिलास्थापन क्रीतं आतमनाथ लंगरनाथक वालक ॥
राजा

प्रतापस श्रीमान सारिवेला जमठुम वाराणसीचेत्र राम-
दास ॥

[प्राप्तिस्थान—सुखेंत लाटीकोयली मन्दिरको अभिलेख

मिति—श्रीशाके १४०४ संवत् १६३६ मासे वैसाख शुक्ल
पच्छ त्रयोदशी गुरुवारे

राजा, दूतक वा कुनैको न.म प्रशस्ति समेत—

- (१) राजा प्रतापस श्रीमान
सारिवेला जमठुम (२)
आतमनाथ (३) लंगरनाथ
(४) रामदास

प्रशासनिक पद—+

अह्वा—+

शिलापत्र राख्नाको उद्देश्य—+

शिलापत्र राख्नेको नाम—(१) आतमनाथ (२) लंगरनाथ

महानात्माहरूको समेत देवताहरूको नाम—शिला

विहार, मन्दिरको नाम—+

धर्म, धार्मिक कार्य—हिन्दू

कुनमा प्रकाशित—+

शिलापत्रको शिर्षचिन्ह—+

स्थान—वाराणसी

संक्षिप्त विवरण—उपर्युक्त समय शिला [शिवलिङ्ग] स्थापन
गरेको कुरा प्रस्तुत अभिलेखमा वर्णित
छ ।

कैफियत—सुखेंतमा अहिले भएका मन्दिरहरूमध्ये सर्व-
प्राचीन मन्दिरको रूपमा रहेको प्रस्तुत शिव
मन्दिर उपर्युक्त सन्ध्ये वाराणसी निवासी व्यक्तिले
निर्माण गरेको थियो । यो मन्दिरको
निर्माण शैली नैनोतालको द्वाराहाट मन्दिरसित
सामञ्जस्यता राख्छ । सम्भवतः वाराणसी
निवासी उक्त व्यक्ति लाट देशसित सम्बन्धित
भएको अनुमान हुन्छ । जसको कारण त्यस
मन्दिरलाई लाटी कोयली भनिन लागेको
थियो । लाट देशसित सिजाली राजाहरूको
सम्बन्ध भएको कुरा पुस्यमल्लको एक ताम्र-
पत्रमा लाट, अंग, बंग आदि देशलाई पुस्य-
मल्लले करद पारेको कुरा वर्णित भएवाट
पनि उक्त अनुमान गर्ने बथेष्ट आधार भे-
टिन्छ । यसरी उपर्युक्त समय भारतका दूरस्थ
प्रदेशहरूसम्म नेपालको सम्बन्ध रहेको कुराको
पुष्टि हुन्छ ।]

(समाप्त)